

رضاقلی زاده علیار در گفت وگو با «ایران» مطرح کرد

سه‌م کم ادبیات پایداری در فیلم‌های سینمایی

سوره مهر

شیمایا
خبرنگار

مجموعه قصه‌های دریا خاطرات جمعی از فرماندهان نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران (نداجا) است. این کتاب که از سوی انتشارات سوره مهر منتشر شده با استقبال خوبی از سوی علاقه‌مندان مواجه شد. این مجموعه شامل آثار: من یک کلاه سبزم، یک شهر - یک خانه، کلاه یادگاری، سی کشتی - یک فرمانده، سیلان زنده است، درست یک پا روی زمین، خواهرم جوشن، تکاوران خرمشهر، بویه‌های روشن و اقیانوس‌ها خرچ می‌زنند، است. در مجموعه «قصه‌های دریا»، نوجوانان با زندگی شخصی فرماندهان و تکاوران نیروی دریایی آشنا می‌شوند. نویسندگان این آثار براساس خاطرات و نقل قول‌هایی که از دریانوردان ارتش آمده است، این کتاب‌ها را نوشته‌اند. کتاب «سیلان زنده است» خاطرات امیر دریادار دوم عبدالله معنوی رودسری نوشته رضاقلی زاده علیار، شرح مختصری از خاطرات زندگی، جنگ و ایثار این فرمانده ارتش نیروی دریایی در زمان هشت سال دفاع مقدس است. «سیلان زنده است» مشکل از ۱۰ فصل و روایتگر خاطراتی از زبان همسر، فرزندان، هم‌زمان و جایگاه آن دریادار در میان مردم آن روزگار و صحنه نبرد است. بخش عمده‌ای از کتاب به بیان رشادت‌ها و فداکاری معنوی رودسری در صحنه جنگ می‌پردازد. رضاقلی زاده علیار نویسنده کتاب معتقد است: مخاطب با خواندن خاطرات دریانوردان متوجه می‌شود که جنگ مربوط به قشر خاصی نبوده یا افراد محدودی در این پیروزی نقش نداشتند. مسلمانین دریاداران بانیروی مردمی یا بسیج که با گذراندن یک دوره کوتاه به جنگ اعزام شده، بسیاری تفاوت است. اما همین موضوع باعث ترغیب نوجوانان برای کسب اطلاعات بیشتر درباره نیروی دریایی می‌شود. با رضاقلی زاده علیار، نویسنده کتاب «سیلان زنده است» به گفت‌وگو پرداخته‌ام که شرح آن را در ادامه می‌خوانیم.

تاریخ شفاهی، کاری پژوهشی

مرکز با توجه به اهمیت و جایگاه تاریخ شفاهی ضمن تبیین آن به‌عنوان یک فرایند پژوهشی کیفی که اساس آن را افرادی که سه‌م بسزایی در تاریخ دفاع مقدس دارند و به‌عنوان یک منبع دست اول تاریخی، به برگزاری کارگاه‌های آموزشی به‌صورت حضوری و مجازی برای ۱۴۰۰ نفر با مشارکت و همکاری سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران در تهران و استان‌ها، مبادرت کرده است که در نتیجه آن حدود ۱۷ هزار ساعت مصاحبه با ایثارگران پیاده‌سازی ۱۹۰ هزار صفحه آماده چاپ و نشر در قالب ۳۰۰ عنوان کتاب است که ۸۰ عنوان آن تاکنون منتشر شده است. به باور مدیران ارشد مرکز، رسالت مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، تولید آثار مرجع و متنق است؛ زیرا با تولید آثار مرجع و متنق می‌توان بر اهمیت و مرجعیت مرکز افزود؛ چرا که هر چه بیشتر از پایان جنگ می‌گذرد، ضرورت ارائه روایت‌های متنق از آن بیش از پیش خود را نشان می‌دهد. درواقع رسالت اصلی مرکز، تولید آثار مرجع و متنق در ارتباط با دفاع مقدس است. البته ممکن است موانع و مشکلاتی بر سر راه باشد، اما باید مراقب بود تا تاریخ‌نگاری جنگ به سمت تحریف نرود. یک مشکل جدی در ارتباط با داده‌ها و اطلاعات فقدان روایت برخی از فرماندهان، کسر اطلاعات، نقایص اسنادی و گاهی تناقض و تضاد روایت‌هاست. مشکل دیگر، مربوط به روش تحقیق است. کیفیت برداشت از اسناد و روش پژوهش و نگارش و ارائه روایت‌های متنق نیز از اهمیت علمی زیادی برخوردار است. بعد از جنگ چهار گروه پژوهشی تخصصی در مرکز مشغول به کار شدند. گروه نخست مربوط به مطالعات نظامی بوده که روی عملیات تمرکز داشتند و پیرامون موضوع عملیات، آثار متوعی اعم از کارنامه‌ها، اطلس‌ها، شناسنامه گردان‌ها و... تولید کردند. گروه دوم، مطالعات روزشمار جنگ با محوریت بررسی تحولات سیاسی و نظامی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی انجام داده است. دسته سوم روی تاریخ شفاهی فرماندهان متمرکز بوده است. گروه چهارم نیز مطالعات غیرنظامی و جنبه‌های اجتماعی، حقوقی، سیاسی و... مرتبط با جنگ را برعهده داشته است که در این راستا خاطرات افشار رزمنده از اصناف و گروه‌های پشت صحنه بررسی و در آنها مفاهیمی همچون روحیه ایثار و سلحشوری مدنظر قرار گرفته است.

حوزه هنری تهران به دفتر ادبیات مقاومت، دوازده نفر از فرماندهان نیروی دریایی و حاضر در جنگ را معرفی کرد. به نویسندگان حوزه کودک و نوجوان دوازده کتاب به عنوان خاطرات این عزیزان پیشنهاد شد. از سال ۱۳۷۵ در زمینه ادبیات دفاع مقدس دست به قلم هستم. همچنین سابقه حضورم در جبهه باعث ترغیب بیشتر من در نگارش این کتاب شد. تا قبل از آن هیچ شناختی نسبت به امیر دریادار دوم عرشه عبدالله معنوی رودسری نداشتم. به ستاد نیروی دریایی در تهران رفتم و در آنجا با معنوی مصاحبه کردم؛ حتی برای لمس بهتر، یک سفر سه روزه به انزلی رفتم و بیشتر با نیروی دریایی آشنا شدم.

به نظر شما نوجوانان امروزی می‌توانند با این کتاب، ارتباط برقرار کنند؟
بله، مطمئناً ارتباط خوبی برقرار می‌کنند. شرایط زندگی امروزی فرق کرده و فضای مجازی هم نوجوانان و هم بزرگسالان را مشغول کرده است. اما اگر نوجوانی اهل مطالعه باشد و کتاب را بخواند حتماً می‌تواند با آن ارتباط برقرار کند. بیشتر کتاب‌های دفاع مقدس در رابطه با فعالیت‌های سپاه، بسیج و نیروی زمینی بوده است اما تاکنون در رابطه با نیروی دریایی کمتر صحبت شده است؛ در صورتی که آنها هم مانند سایر ارگان‌ها و شاید هم بیشتر از بقیه در ۸ سال جنگ تحمیلی و سرنوشت کشور دخیل بودند. همین موضوع باعث تفاوت این کتاب با سایر کتاب‌هایی از این قبیل شده است که سبب ارتباط بهتر نوجوانان با آن می‌شود.

این نوع کتاب‌ها در واقع زندگی خصوصی دریاداران را بیان کرده و ما را به لحظه‌هایی می‌برد که این سال‌ها کمتر درباره‌شان حرف زده شده است، این نگاه چه تأثیری بر معرفی آنها به نوجوانان دارد؟

«سیلان زنده است» نقش همه رزمنده‌ها را بیان می‌کند. همین موضوع، پژوهش‌ها در زمینه جنگ را کامل‌تر می‌کند و مخاطب متوجه می‌شود که جنگ مربوط به قشر خاصی نبوده اما افراد محدودی در این پیروزی نقش نداشته است. همچنین افراد حاضر در نیروی دریایی با گذراندن آزمون‌های بسیار و دوره‌های مختلف توانسته‌اند به این درجه و جایگاه برسند. مسلماً بین آنها با نیروی مردمی با بسیج که با گذراندن یک دوره کوتاه به جنگ اعزام شده، بسیار تفاوت است. اما همین موضوع می‌تواند باعث ترغیب نوجوانان به نیروی دریایی و گذراندن دوره‌های تخصصی در این حوزه شود.

با پرداختن به چنین شخصیت‌هایی مخاطب به داشتن تصویری کامل‌تر و واقعی‌تر از آدم‌های سال‌های جنگ می‌رسد؟
دقیقاً، در این کتاب هدف، اولاً بررسی انسان‌هایی است که با چالش‌های عجیب همچنان بدون یک لحظه شیمیایی بر سر انتخاب‌هاشان ایستاده‌اند. ثانیاً نقش نیروی مردمی و سپاه همیشه پررنگ‌تر بوده و برای همگان مشهود است. اما نیروهای

بانک اطلاعاتی در مدیریت ذریط راهاندازی شده است. برای بهره‌برداری بهتر از اطلاعات و داده‌های فراهم شده بخش اطلاع‌رسانی منابع مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ ایجاد شده که خدمات ارزشمندی به محققان و کاربران ارائه می‌شود و آنان می‌توانند با هدف برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی خود به این مرکز رجوع کنند و با برخورداری از تسهیلات فنی به بانک اطلاعات مرکز به نحوی مطلوب دسترسی داشته و نیازهای پژوهشی خود را برآورده سازند.

چشم‌اندازهای پیش رو

با گذشت قریب به سه دهه از فعالیت این مرکز، در اواخر سال ۱۳۸۶ مرکز وارد دوره جدیدی شده و به بازنگری ساختار، مأموریت‌ها و وظایف خود پرداخت و با رویکردی نو و اصلاحی، وارد عرصه تازه‌ای شد. این تازه‌سازی از آن جهت مورد توجه قرار گرفت که تبیین وقایع جنگ هشت ساله ایران و عراق با اهمیت تاریخی و پیامدهای آن، نیاز به عزم و اراده ملی داشت. برای تحقق این مهم، مقارن با شروع دوره جدید نام مجموعه نیز به «مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس» تغییر یافت و مأموریت‌ها و وظایف و سازمان آن گسترش یافت و جایگاه جدید آن تثبیت شد. در چشم‌انداز بیست ساله، برنامه‌های پژوهشی مبسوطی پیش‌بینی و درمقولات متعددی دسته‌بندی شده است که مطالعات عام نظامی، مطالعات جامعه محور در عملیات و صحنه‌های نبرد، مطالعات تخصصی شامل راهبردها و تحولات و تصمیم‌گیری‌های طرفین متنازع، تاریخ و پژوهش‌های شفاهی، موضوعات سیاست و جنگ، جامعه و دفاع مقدس، دین و دفاع مقدس، رهبری و دفاع مقدس از آن جمله است. همچنین تمهیدات لازم برای تهیه و انتشار فصلنامه‌ها و ماهنامه‌های جدید نیز به موارد پیشین افزوده شده است.

مرکز با توجه به اهمیت و جایگاه تاریخ شفاهی ضمن تبیین آن به‌عنوان یک فرایند پژوهشی کیفی که اساس آن را افرادی که سه‌م بسزایی در تاریخ دفاع مقدس دارند و به‌عنوان یک منبع دست اول تاریخی، به برگزاری کارگاه‌های آموزشی به‌صورت حضوری و مجازی برای ۱۴۰۰ نفر با مشارکت و همکاری سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران در تهران و استان‌ها، مبادرت کرده است که در نتیجه آن حدود ۱۷ هزار ساعت مصاحبه با ایثارگران پیاده‌سازی ۱۹۰ هزار صفحه آماده چاپ و نشر در قالب ۳۰۰ عنوان کتاب است که ۸۰ عنوان آن تاکنون منتشر شده است. به باور مدیران ارشد مرکز، رسالت مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، تولید آثار مرجع و متنق است؛ زیرا با تولید آثار مرجع و متنق می‌توان بر اهمیت و مرجعیت مرکز افزود؛ چرا که هر چه بیشتر از پایان جنگ می‌گذرد، ضرورت ارائه روایت‌های متنق از آن بیش از پیش خود را نشان می‌دهد. درواقع رسالت اصلی مرکز، تولید آثار مرجع و متنق در ارتباط با دفاع مقدس است. البته ممکن است موانع و مشکلاتی بر سر راه باشد، اما باید مراقب بود تا تاریخ‌نگاری جنگ به سمت تحریف نرود. یک مشکل جدی در ارتباط با داده‌ها و اطلاعات فقدان روایت برخی از فرماندهان، کسر اطلاعات، نقایص اسنادی و گاهی تناقض و تضاد روایت‌هاست. مشکل دیگر، مربوط به روش تحقیق است. کیفیت برداشت از اسناد و روش پژوهش و نگارش و ارائه روایت‌های متنق نیز از اهمیت علمی زیادی برخوردار است. بعد از جنگ چهار گروه پژوهشی تخصصی در مرکز مشغول به کار شدند. گروه نخست مربوط به مطالعات نظامی بوده که روی عملیات تمرکز داشتند و پیرامون موضوع عملیات، آثار متوعی اعم از کارنامه‌ها، اطلس‌ها، شناسنامه گردان‌ها و... تولید کردند. گروه دوم، مطالعات روزشمار جنگ با محوریت بررسی تحولات سیاسی و نظامی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی انجام داده است. دسته سوم روی تاریخ شفاهی فرماندهان متمرکز بوده است. گروه چهارم نیز مطالعات غیرنظامی و جنبه‌های اجتماعی، حقوقی، سیاسی و... مرتبط با جنگ را برعهده داشته است که در این راستا خاطرات افشار رزمنده از اصناف و گروه‌های پشت صحنه بررسی و در آنها مفاهیمی همچون روحیه ایثار و سلحشوری مدنظر قرار گرفته است.

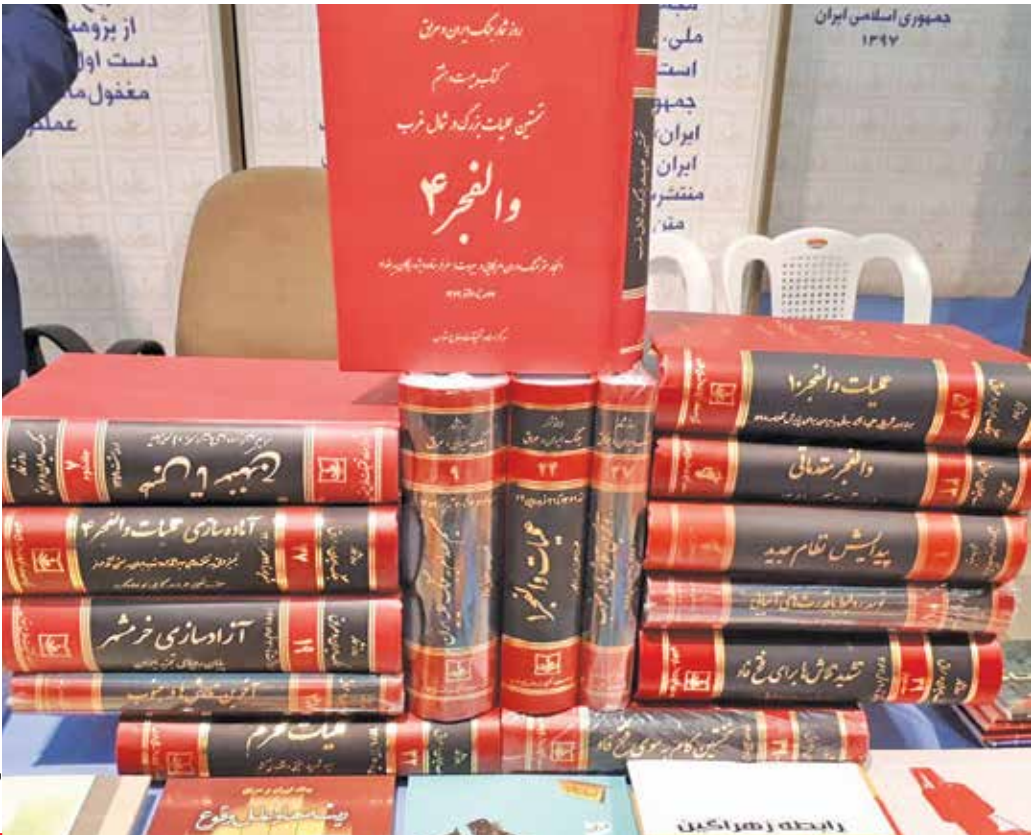
حوزه هنری تهران به دفتر ادبیات مقاومت، دوازده نفر از فرماندهان نیروی دریایی و حاضر در جنگ را معرفی کرد. به نویسندگان حوزه کودک و نوجوان دوازده کتاب به عنوان خاطرات این عزیزان پیشنهاد شد. از سال ۱۳۷۵ در زمینه ادبیات دفاع مقدس دست به قلم هستم. همچنین سابقه حضورم در جبهه باعث ترغیب بیشتر من در نگارش این کتاب شد. تا قبل از آن هیچ شناختی نسبت به امیر دریادار دوم عرشه عبدالله معنوی رودسری نداشتم. به ستاد نیروی دریایی در تهران رفتم و در آنجا با معنوی مصاحبه کردم؛ حتی برای لمس بهتر، یک سفر سه روزه به انزلی رفتم و بیشتر با نیروی دریایی آشنا شدم.

به نظر شما نوجوانان امروزی می‌توانند با این کتاب، ارتباط برقرار کنند؟
بله، مطمئناً ارتباط خوبی برقرار می‌کنند. شرایط زندگی امروزی فرق کرده و فضای مجازی هم نوجوانان و هم بزرگسالان را مشغول کرده است. اما اگر نوجوانی اهل مطالعه باشد و کتاب را بخواند حتماً می‌تواند با آن ارتباط برقرار کند. بیشتر کتاب‌های دفاع مقدس در رابطه با فعالیت‌های سپاه، بسیج و نیروی زمینی بوده است اما تاکنون در رابطه با نیروی دریایی کمتر صحبت شده است؛ در صورتی که آنها هم مانند سایر ارگان‌ها و شاید هم بیشتر از بقیه در ۸ سال جنگ تحمیلی و سرنوشت کشور دخیل بودند. همین موضوع باعث تفاوت این کتاب با سایر کتاب‌هایی از این قبیل شده است که سبب ارتباط بهتر نوجوانان با آن می‌شود.

این نوع کتاب‌ها در واقع زندگی خصوصی دریاداران را بیان کرده و ما را به لحظه‌هایی می‌برد که این سال‌ها کمتر درباره‌شان حرف زده شده است، این نگاه چه تأثیری بر معرفی آنها به نوجوانان دارد؟

«سیلان زنده است» نقش همه رزمنده‌ها را بیان می‌کند. همین موضوع، پژوهش‌ها در زمینه جنگ را کامل‌تر می‌کند و مخاطب متوجه می‌شود که جنگ مربوط به قشر خاصی نبوده اما افراد محدودی در این پیروزی نقش نداشته است. همچنین افراد حاضر در نیروی دریایی با گذراندن آزمون‌های بسیار و دوره‌های مختلف توانسته‌اند به این درجه و جایگاه برسند. مسلماً بین آنها با نیروی مردمی با بسیج که با گذراندن یک دوره کوتاه به جنگ اعزام شده، بسیار تفاوت است. اما همین موضوع می‌تواند باعث ترغیب نوجوانان به نیروی دریایی و گذراندن دوره‌های تخصصی در این حوزه شود.

با پرداختن به چنین شخصیت‌هایی مخاطب به داشتن تصویری کامل‌تر و واقعی‌تر از آدم‌های سال‌های جنگ می‌رسد؟
دقیقاً، در این کتاب هدف، اولاً بررسی انسان‌هایی است که با چالش‌های عجیب همچنان بدون یک لحظه شیمیایی بر سر انتخاب‌هاشان ایستاده‌اند. ثانیاً نقش نیروی مردمی و سپاه همیشه پررنگ‌تر بوده و برای همگان مشهود است. اما نیروهای

فرزاد اسناد و تحقیقات دفاع مقدس

مروری بر کارنامه مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، بزرگ‌ترین مرکز نشر تاریخ دفاع مقدس

مرجع در تاریخ‌نگاری جنگ

زهرا جودکی
خبرنگار

عنوان «دفتر تحقیقات جنگ» راهاندازی کرد. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس در این راه با به کارگیری ۲۰۶ راوی از اعضای سپاه و بسیج و تقدیم ۱۷ شهید از گروه راویان، رسالت مهمی در ارتباط با ثبت بخش مهمی از تاریخ انقلاب و کشور را به انجام رساند.

مجموعه راویان جنگ که در نوع خود تشکیلاتی پویا و مبتکر بود به همه ابعاد جنگ نظر داشته و اهتمام خود را در این جهت به کار گرفت و با شیوه‌های بدیع هماهنگی‌های لازم و اندام‌واره‌ای را میان قرارگاه‌ها، یگان‌ها و واحدهای مختلف نظامی به وسیله شبکه گسترده راویان شکل داد. با تبادل اطلاعات چند سویه میان راویان براسالت سندی و جنوبی تفکیک کرده و هر منطقه را به سه محور تقسیم کرد. منطقه شمالی شامل محورهای: مریوان- پاه در استان کردستان، قصرشیرین- سرپل ذهاب در استان کرمانشاه و مه‌ران- ده‌لران در استان ایلام منطقه جنوبی، شامل محورهای- شوش- ذوقول، سوسنگرد- بستان و خرمشهر- آبادان در استان خوزستان. اعزام گزارشگر بر اساس محورهای عملیاتی و متناسب با اوضاع جنگ برای ثبت مراحل و وقایع جنگی در سال اول به شکل محدود، انجام گرفته اما در سال‌های بعد توسعه قابل توجهی داشته است.

مأموریت محققان که بعدها «راوی» خوانده شدند، این بود که هر یک در منطقه مأموریت خویش حضوری مداوم داشته باشند تا آولا براساس طرح تعیین شده، درباره آنچه واقع می‌شود به تحقیق و ثبت و ضبط بپردازند. ثانیاً از طریق مصاحبه با حاضران در صحنه‌های نبرد و جمع‌آوری اسناد لازم، اطلاعات میدانی و ریزتری را به حافظه تاریخ بسپارند تا آیندگان از وضعیت جنگ تصویر دقیق‌تری یابند. پس از چندی با افزایش حضور نیروهای مردمی در جبهه‌ها و گسترش تلاش‌های رزمی برای بیرون راندن اشغالگران، دامنه فعالیت راویان و دیده بانان مرکز نیز گسترش یافت. بدین ترتیب تجربه‌ای که از صفر شروع شده بود، مانند سایر فعالیت‌های خودجوش انقلابی سرعت از جنبه‌های کمی و کیفی فزونی یافته و همپای تحولات جنگ در صحنه‌های نبرد توسعه یافت. از این مقطع به بعد راویان، اطلاعات، اخبار و اسناد رده‌های فرماندهی تا نیروهای رزمنده حاضر در صحنه‌های نبرد را در قرارگاه مرکزی و یگان‌های تحت امر آنها جمع‌آوری کرده و ضمن نگارش و ثبت و ضبط روزانه وقایع، مستندات ضروری را براساس استانداردهای لازم تهیه و آرشیو می‌کردند. براین اساس کار مهم و دشواری که از سال ۱۳۶۰ آغاز شده بود با حضور راویان پرتلاش، متعهد و خستگی‌ناپذیر که طی دوره‌های آموزشی از قابلیت‌های لازم برخوردار بودند ادامه یافت تا همه اخبار و گزارش‌ها، آمارها و اطلاعات معتبر و موثق از مراکز طرح ریزی، هدایت و فرماندهی عملیات‌ها، همچنین داده‌های میدانی از صحنه‌های درگیری به‌صورت ملموس و حقیقی جمع‌آوری و طبقه‌بندی شد.

استقلال بخش تاریخ‌نگاری جنگ

اواخر سال ۱۳۶۳ نظر به اهمیت بخش تاریخ جنگ این نهاد خود جوش از دفتر سیاسی جدا و مستقل شده و «مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ» نام گرفت. از این پس تاریخ‌نگاری دفاع مقدس تحت امر حوزه فرماندهی کل سپاه درآمد و حضور راویان مرکز در جنگ شکل ثابت و دائمی به خود گرفت و راویان عضوی جدایی‌ناپذیر از سیستم فرماندهی جنگ شدند. با صدور فرمان امام خمینی مبنی بر تشکیل سه نیروی زمینی، دریایی و هوایی در سازمان سپاه پاسداران در اواسط سال ۱۳۶۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ نیز متناسب با تشکیلات جدید سپاه، سازمان خود را گسترش داد و در سه نیروی مذکور دفاتری تحت

مجموعه راویان جنگ که در نوع خود تشکیلاتی پویا

و مبتکر بود به همه ابعاد جنگ نظر داشته و اهتمام

خود را در این جهت به کار گرفت و با شیوه‌های بدیع

هماهنگی‌های لازم و اندام‌واره‌ای را میان قرارگاه‌ها،

یگان‌ها و واحدهای مختلف نظامی به وسیله شبکه

گسترده راویان شکل داد